

Tarptautinio arbitražo reguliavimo pokyčiai Šveicarijoje – ar Lietuvai reikia ir yra ko pasimokyti?

Dr. Tadas Varapnickas

Advokatų kontoros TGS Baltic vyr. teisininkas

Valstybės ar net atskiri miestai nuolat konkuruoja dėl to, kas pritrauks daugiau verslo subjektų pasirinkti juos savo ginčų sprendimo arbitražu vieta. Nors konkurencija tarp atskirų jurisdikcijų tik didėja, Šveicarijos Konfederacija jau daug metų yra tarp lyderiaujančių tarptautinio arbitražo valstybių ne tik europiniu, bet ir pasauliniu mastu. Tokių Šveicarijos sėkmę nemažai lemia ir 1987 m. priimtas tarptautiniam arbitražui skirtas įstatymas, pasižymintis savo lankstumu ir ypatinga pagarba šalių valios autonomijai. Nepaisant tokios sėkmės, dar 2008 m. Šveicarijos įstatymų leidėjas nusprendė peržiūrėti galiojančią tarptautinio arbitražo teisinį reguliavimą ir po ilgų diskusijų 2020 m. priėmė atitinkamus teisės aktų pakeitimus, įsigaliojusios nuo 2021 m. pradžios. Šiuo straipsniu būtent ir siekiama trumpai apžvelgti Šveicarijoje atsiradusius pokyčius, kai kuriuos iš jų aptarti išsamiau ir palyginti su Lietuvoje galiojančiu arbitražo teisiniu reglamentavimu.

ĮVADAS

Nors, kaip sako jau pats pavadinimas, tarptautinis komercinis arbitražas yra internacionalinis ginčų sprendimo būdas, tačiau kiekvienas individualus arbitražo procesas veikia tam tikroje teisinėje aplinkoje, kurioje galioja kurios nors valstybės teisės aktai, įskaitant ir tarptautinių komercinių arbitražą reguliuojančius įstatymus. Kaip nurodoma doktrinoje, „įprastai, arbitražo pasirinkimas lemia ir *lex arbitri*, reglamentuojančios arbitražo procesą ir užtikrinančios saugikius sėkmingai arbitražo proceso eigai, taikymą“¹. Tos valstybės, kurioje vyksta arbitražo procesas, teisė ir lemia, kokia *lex arbitri* bus taikoma. Kitaip tariant, jei arbitražo vieta yra Vilnius, tada *lex arbitri* bus Lietuvos teisė ir konkrečiai arbitražo procesui bus taikomas Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas² (toliau – KAI).

Vieša paslaptis, kad didieji arbitražo centrai, tokie kaip Londonas, Paryžius ar Singapūras,

konkuruoja tarpusavyje, kas pritrauks daugiau arbitražo procesų. Atitinkamai verslo subjektai turi platų pasirinkimą, kurioje valstybėje ar net mieste spręsti tarp jų kilusius komercinius ginčus. Ši konkurencija lemia ir tai, kad įstatymų leidėjai taip pat siekia sukurti tokią reguliacinę aplinką, kuri skatintų tarptautinį verslą rinktis būtent tą valstybę savo arbitražo vieta. Iš tiesų, blogas arbitražo teisinis reguliavimas, neduodantis šalims teisinio aiškumo ir stabilumo ar nukrypstantis nuo tarptautinių standartų, daro žalą tarptautiniam arbitražui tokioje valstybėje ne ką mažiau nei, pavyzdžiui, tos valstybės korupcijos lygis. Puikus to pavyzdys yra Latvija, kurioje galiojantis arbitražo teisinis reguliavimas³ toli gražu neskatina rinktis Rygos kaip arbitražo vietos, nors tai yra didžiausias Baltijos valstybių miestas ir ekonominis centras.

Lietuvoje dabar galiojanti KAI redakcija buvo priimta 2012 m. birželio 21 d. ir nuo to laiko keis-

¹ VAN HAERSOLTE-VAN HOLE, Jacomijn J. International arbitration and the *lex arbitri*. *Arbitration International*, 2016, t. 31(1), p. 27.

² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.

³ TIPAINĖ, Maija, FJODOROVA, Liga. Arbitration in Latvia: Was a Restart a Failure? *Kluwer Arbitration Blog*, 2016. Prieiga per internetą: <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2016/01/25/arbitration-in-latvia-was-a-restart-a-failure/>> [žiūrėta 2021-07-09].

ta tik kartą – 2016 m. lapkričio 8 dieną⁴. Lietuvos įstatymų leidėjas pasirinko neišradinėti dviračio, o pritaikyti Lietuvoje gerąją tarptautinę praktiką – KAI buvo pagrįstas 1985 metų Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdiniu įstatymu dėl tarptautinio komercinio arbitražo su vėlesniais pakeitimais ir papildymais⁵ (toliau – UNCITRAL pavyzdinis įstatymas).

Nors Lietuvoje galiojantis tarptautinio komercinio arbitražo reglamentavimas yra laikomas moderniu ir atitinkančiu tarptautinę praktiką, Lietuvai siekiant tapti regioniniu arbitražo centru ir išlaikyti savo proarbitražišką poziciją, visada pravartu įvertinti, kokie reguliavimo pokyčiai vyksta kitose valstybėse, ypač tose, kuriose arbitražas turi daug gilesnes šaknis nei Lietuvoje. Viena tokių valstybių – Šveicarijos Konfederacija. Šioje šalyje dar 1987 m. priimtas Tarptautinės privatinės teisės akto⁶ 12 skyrius reguliuoja tarptautinio arbitražo klausimus. 2020 m. birželį Šveicarijos įstatymų leidėjas priėmė šio teisės akto pakeitimus⁷, kurie įsigaliojo nuo 2021 m. pradžios. Šiais pakeitimais siekiama įnešti daugiau teisinio aiškumo, įgyvendinti tam tikras teismų praktikos nuostatas įstatyminiu lygmeniu, taip pat padaryti Šveicariją dar patrauklesne arbitražo vieta.

Šiame straipsnyje būtent ir siekiama atskleisti Šveicarijoje priimtus pagrindinius ir daugiausia dėmesio sulaukusius pakeitimus bei įvertinti, ar šie pakeitimai būtų naudingi ir Lietuvai. Dėl to straipsnyje analizuojama, kokie pokyčiai buvo įgyvendinti Šveicarijos arbitražo teisėje, jų įtaka

arbitražo procesui, poreikis inicijuoti panašius pakeitimus Lietuvoje. Dėl ribotos straipsnio apimties jame dėmesio skiriama ne visiems priimtiems pakeitimams, bet tik tiems, kurie autoriui pasirodė įdomiausi ir juos verta aptarti.

I. ŠVEICARIJOS TARPTAUTINĖS PRIVATINĖS TEISĖS AKTO PAKEITIMAI, SUSIJĘ SU ARBITRAŽU, IR JŲ GYVENDINIMO LIETUVOJE GALIMYBĖS IR TIKSLINGUMAS

1.1. ĮSTATYMO PAKEITIMŲ PRIĖMIMAS IR TIKSLAI

Nors Šveicarija turi senas ir galias tarptautinio arbitražo tradicijas, Šveicarijos parlamentas tik 1987 m. gruodžio 18 d. beveik vienbalsiai priėmė federalinį Tarptautinės privatinės teisės aktą, kurio 12 skyrius buvo skirtas būtent tarptautiniam arbitražui. Tokiu būdu Šveicarija atskyrė nacionalinio (angl. *domestic*) ir tarptautinio arbitražo teisinį reglamentavimą, pirmąjį palikdama ir toliau reguliuoti 1969 m. priimtam teisės aktui⁸.

Minėtasis Tarptautinės privatinės teisės aktas, nors ir nebuvo grindžiamas UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu, patvirtintu keliais metais anksčiau, visada buvo laikomas vienu iš geriausių nacionalinių tarptautinio arbitražo aktų, o Šveicarija visada patekdavo tarp populiariausių verslo subjektų pasirenkamų arbitražo vietų⁹.

Nepaisant to, kad 1987 m. priimtas teisės aktas puikiai funkcionavo, neišvengiamai bėgant laikui, vystantis technologijoms ir formuojantis

⁴ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2016, Nr. 2016-26957.

Plačiau apie šiuos pakeitimus: VARAPNICKAS, Tadas. Naujieji Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimai: Kokio efekto tikėtis? *Arbitražas. Teorija ir praktika*, 2018, t. 3.

⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. With amendments as adopted in 2006. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2021-07-09].

⁶ Swiss Private International Law Act of 18 December 1987 (as in force from 1 January 2021). Prieiga per internetą: <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2021/05/20210129-Chapter-12-PILA_Translation_English.pdf> [žiūrėta 2021-05-30].

⁷ Swiss Private International Law Act <...>.

⁸ LALIVE, Pierre, The New Swiss Law on International Arbitration. *Arbitration International*, 1988, t. 4(1), p. 2.
⁹ Pvz., 2018 m. Queen Mary ir White & Case atliktos apklausos metu 26 proc. respondentų nurodė, kad Ženeva yra jų arbitražo vietos pasirinkimas. Tik keturios kitos vietos – Londonas, Paryžius, Singapūras ir Honkongas – buvo paminėti dažniau. Žr. 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration, p. 9. Prieiga per internetą: <<https://www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/qmul-international-arbitration-survey-2018-19.pdf>> [žiūrėta 2021-07-08].

teismų praktikai, atsirado poreikis šį arbitražo teisinį reglamentavimą peržiūrėti, kad jis dar labiau atitiktų nūdienos realijas bei skatintų dar daugiau verslo subjektų savo arbitražo vieta rinktis būtent Šveicariją.

Todėl dar 2008 m. buvo inicijuota Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės akto 12 skyriaus peržiūra¹⁰. Ši peržiūra truko net 9 metus, kol galiausiai Šveicarijos federalinė taryba 2017 m. sausio 11 d. pateikė siūlomus įstatymo pakeitimus parlamentui¹¹. 2020 m. birželio 19 d. įstatymas buvo galutinai pakeistas, o 2021 m. sausio 1 d. priimti pakeitimai įsigaliojo¹².

Kadangi ir iki šių pakeitimų priėmimo tarptautinis komercinis arbitražas Šveicarijoje funkcionavo pakankamai gerai, nieko keisto, kad pakeitimai nėra revoliuciniai ar visa apimantys. Priešingai, kaip tiksliai pažymi ir kai kurie autoriai, nors naujomis nuostatomis siekiama didinti teisinį aiškumą ir modernizuoti kai kuriuos Šveicarijos arbitražo teisės aspektus, tuo pačiu užtikrinti, kad naujosios nuostatos reglamentuotų tik tai, kas tikrai reikalinga, ir tiek mažai, kiek įmanoma (angl. *as little as possible*) tam, jog būtų išsaugota šalių valios autonomija¹³. Todėl ir toliau tarptautinį arbitražą Šveicarijoje reglamentuoja palyginti nedaug teisės normų – vietoje 19 jų šiuo metu yra 24. Palyginti – Lietuvos KAĮ sudaro 51 straipsnis. Kaip pažymima „revizija nepalietė daugumos jau išbandytą [Tarptautinės privatinės teisės akto] 12 skyriaus nuostatų, įskaitant *favor validitatis* principą, pagal kurį arbitražinis susitarimas galioja, jei jis galioja pagal šalių pasirinktą teisę arba teisę, taikomą ginčui (sutarčiai, dėl kurios kilo ginčas), arba Šveicarijos teisę. Taip pat nebuvo paliesta tiesioginės apeliacijos Šveicarijos

Aukščiausiajam Teismui galimybė ir siauri sprendimo panaikinimo pagrindai, kurie lėmė, kad iki šiol 93 proc. visų apskųstų sprendimų nebuvo panaikinta, o jų panaikinimo klausimas išsprendžiamas vos per pusmetį¹⁴. Būtent dėl to dažnai įvairių skirtingų organizacijų apžvalgos, aprašančios priimtus pakeitimus, pradedamos nuo žinios, kad nors pakeitimų įstatyme ir atsirado, vis dėlto pagrindinės ir aktualiausios taisyklės liko nepakitusios, o naujieji pakeitimai iki tol galiojusį reglamentavimą dar labiau liberalizavo ir padarė patrauklesnį arbitražo vartotojams.

Toliau apžvelgiami kai kurie įdomiausi ir, autoriaus nuomone, aktualūs pakeitimai.

1.2. PAGRINDINIAI PAKEITIMAI IR JŲ PRITAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBĖS BEI TIKSLINGUMAS

1.2.1. LEIDIMAS TEIKTI DOKUMENTUS NACIONALINIAM TEISMUI ANGLŲ KALBA

Vienas iš daugiausia dėmesio sulaukusių arbitražo reformos Šveicarijoje rezultatų – galimybė teikti procesinius dokumentus dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo Šveicarijos federaliniam aukščiausiajam teismui ir anglų kalba. Iki tol procesiniai dokumentai šiam teismui galėjo būti teikiami bet kuria oficialia Šveicarijos kalba – vokiečių, prancūzų, italų arba romanų. Įdomu tai, kad nors šis pakeitimas aptariamame bene dažniausiai, jo nerastume pačiame Tarptautinės privatinės teisės akte. Šis pakeitimas yra įrašytas į Šveicarijos federalinio aukščiausiojo teismo įstatymo 77 straipsnį, jį papildant nauja 2bis dalimi¹⁵.

Pagal Tarptautinės privatinės teisės akto 191 straipsnį, Šveicarijos federalinis aukščiausiasis teismas yra vienintelė teisminė institucija,

¹⁰ NESSI, Sebastian. New Law Maintains Switzerland at the Forefront of International Arbitration. *Kluwer Arbitration Blog*, 2020. Prieiga per internetą: <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/08/22/new-law-maintains-switzerland-at-the-forefront-of-international-arbitration/>> [žiūrėta 2021-06-14].

¹¹ STOYANOV, Léonard. Switzerland to Become More Attractive for International Arbitration. *Kluwer Arbitration Blog*, 2017. Prieiga per internetą: <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/05/18/switzerland-to-become-more-attractive-for-international-arbitration/>> [žiūrėta 2021-06-13].

¹² NESSI, Sebastian. New Law Maintains <...>.

¹³ Ten pat.

¹⁴ DASSER, Felix, PFISTERER, Stefanie. Revision of the Swiss International Arbitration Law. *Homburger*, 2020. Prieiga per internetą: <<https://www.homburger.ch/en/insights/revision-swiss-international-arbitration-law>> [žiūrėta 2021-07-09].

¹⁵ Swiss Private International Law Act <...>, p. 5–6.

turinti įgaliojimus spręsti dėl arbitražo teismo sprendimų panaikinimo. Doktrinoje nurodoma, kad „teisminės arbitražo sprendimų peržiūros ribojimas kaip įmanoma labiau, siekiant puoselėti Šveicarijos kaip pirmaujančios tarptautinio arbitražo vietos reputaciją, buvo Šveicarijos įstatymų leidėjo tikslas, priimant [Tarptautinės privatinės teisės akto] 12 skyrių. Šio unikalaus požiūrio privalumas yra tai, kad teisminės peržiūros procesas yra tiek paprastas, tiek ir greitas. Vidutiniškai panaikinimo procesas Aukščiausiąjame teisme trunka tik keturis mėnesius, o tai neturi precedento tarptautiniu mastu“¹⁶.

Kadangi pats panaikinimo klausimo sprendimas Šveicarijos federaliniame aukščiausiąjame teisme vidutiniškai trunka ypač trumpą laiką, nenuostabu, kad ir prašymai dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo turi būti pateikiami per labai trumpą laiką po sprendimo priėmimo – Tarptautinės privatinės teisės akto 190 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad skundas dėl sprendimo panaikinimo turi būti pateiktas per 30 dienų nuo sprendimo įteikimo (angl. *notification of the award*). Nors šioje normoje tai atskirai ir nenurodyta, tačiau šis terminas negali būti pratęstas¹⁷. Būtent tai, kad nepatenkinta arbitražo sprendimu šalis turi tik mėnesį (ar tam tikrais atvejais ir mažiau) susipažinti su arbitražo teismo sprendimu, parengti skundą dėl jo panaikinimo ir išversti patį arbitražo sprendimą į vieną iš oficialių Šveicarijos kalbų (kai arbitražo teismo sprendimas gali būti ir kelių šimtų lapų), ir buvo viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl Šveicarijos įstatymų leidėjas nusprendė leisti skundus dėl arbitražo

teismo sprendimų panaikinimo teikti ir anglų kalba¹⁸. Tikimasi, kad šis pakeitimas padės šalims sutaupyti laiko ir vertimo išlaidų¹⁹. Tiesa, paties teismo sprendimai bus rašomi ir korespondencija su šalimis toliau vykdoma viena iš Šveicarijos oficialių kalbų. Be to, šis pakeitimas, leidžiantis teikti dokumentus anglų kalba, apima tik sprendimo panaikinimo procesą, tačiau nėra taikomas teismo pagalbos arbitražui procese ar sprendimo pripažinimo ir vykdymo metu²⁰.

Nors šis pakeitimas laikomas vienu iš kontroversiškesnių²¹, o svarstant pakeitimų projektą pats Federalinis aukščiausiasis teismas buvo skeptiškas dėl tokios nuostatos²², tikimasi, kad šis pakeitimas bus vienas iš reikšmingiausių, siekiant išlaikyti ir didinti Šveicarijos kaip tarptautinio arbitražo vietos patrauklumą, ypač atsižvelgiant į tai, kad dauguma tarptautinio arbitražo procesų vyksta būtent anglų kalba²³.

Taigi, ar toks pakeitimas būtų reikalingas ir tikslingas Lietuvoje? Visų pirma, kol kas toks pakeitimas būtų neįmanomas dėl konstitucinių ir įstatyminių apribojimų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 14 straipsnyje numatoma, kad valstybinė kalba yra lietuvių kalba. Aiškindamas šią nuostatą Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 1999 m. pažymėjo, jog konstitucinis valstybinės kalbos statuso įtvirtinimas reiškia, kad įstatymų leidėjas privalo įstatymais nustatyti, kaip šios kalbos vartojimas užtikrinamas viešajame gyvenime, be to, jis turi numatyti valstybinės kalbos apsaugos priemones. Lietuvių kalba, pagal Konstituciją įgijusi valstybinės kalbos statusą, privalo būti vartojama visose valstybės ir savivaldos insti-

¹⁶ ARROYO, Manuel, *et al. Arbitration in Switzerland: The Practitioner's Guide*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2013, p. 265.

¹⁷ ARROYO, Manuel, *et al. Arbitration in Switzerland* <...>, p. 204.

¹⁸ Tiesa, būtina pažymėti, kad ir iki šių pakeitimų buvo galimybė pateikti skundo priedus neišvertus į vieną iš oficialių kalbų, jei toks yra šalių susitarimas (Žr. DOS SANTOS, Caroline. Arbitration Law Reform in Switzerland: William Tell's Apple Shot? *Revista Brasileira de Arbitragem*, 2019, t. XVI(61), p. 211).

¹⁹ ALARCON DUVANEL, Vanessa. Updated PILA: Switzerland revamps arbitration law. *Practical Law Arbitration Blog*, 2021. Prieiga per internetą: <<http://arbitrationblog.practicallaw.com/updated-pila-switzerland-revamps-arbitration-law/>> [žiūrėta 2021-05-30].

²⁰ NESSI, Sebastian. *New Law Maintains* <...>.

²¹ Reform of Swiss Arbitration Law – Key Changes and Developments. *Aceris Law LLC*. Prieiga per internetą: <<https://www.acerislaw.com/reform-of-swiss-arbitration-law-key-changes-and-developments/>> [žiūrėta 2021-06-04].

²² DOS SANTOS, Caroline. Arbitration Law Reform <...>, p. 211.

²³ Ten pat.

tucijose, visose Lietuvoje esančiose įstaigose, įmonėse ir organizacijose; įstatymai ir kiti teisės aktai turi būti skelbiami valstybine kalba; raštvedyba, apskaitos, atskaitomybės, finansiniai dokumentai privalo būti tvarkomi lietuvių kalba; valstybės ir savivaldos institucijos, įstaigos, įmonės bei organizacijos tarpusavyje susirašinėja valstybine kalba²⁴.

Atitinkamai Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo 8 straipsnyje taip pat *expressis verbis* įtvirtinta, kad teismo procesas Lietuvos Respublikoje vyksta valstybine kalba. Galiausiai ir CPK 113 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad visi procesiniai dokumentai ir jų priedai teismui pateikiami valstybine kalba, išskyrus CPK ir kituose teisės aktuose numatytas išimtis.

Taigi, šiuo metu nuostata, pagal kurią procesiniai dokumentai, susiję su arbitražo teismo sprendimo panaikinimu, galėtų būti teikiami teismams anglų kalba, būtų teisiškai neįmanoma.

Antra, jei atsirastų politinė valia siaurinti valstybinės kalbos vartojimą teisminėse institucijose, manytina, kad arbitražo procesas tam ypač tiktų. Pagal vienintelės arbitražo institucijos Lietuvoje – Vilniaus komercinio arbitražo teismo – pateikiamą statistiką, dauguma šio teismo administruojamų bylų yra tarptautinės, pavyzdžiui, 2019 m. tokių bylų buvo 14 (nacionalinių – 11), 2018 m. taip pat 14 (nacionalinių – 7), o 2017 m. net 20 (nacionalinių – 6)²⁵. Nors Vilniaus komercinio arbitražo teismas atskirai statistikos dėl procese vartojamos kalbos nepateikia, tikėtina, kad tarptautinio arbitražo atveju ši kalba įprastai ar bent jau dažniausiai turėtų būti anglų kalba. Tai savo ruožtu reiškia, kad, lygiai kaip ir Šveicarijoje, šalys, norinčios teikti skundą dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo, turi tik vieną mėnesį (KAĮ 50 str. 5 d.) tiek parengti skundą teismui, tiek išversti arbitražo teismo sprendimą ir kitus priedus.

Neginčijama, kad Lietuvoje galiojantis komercinio arbitražo reglamentavimas atitinka tarptau-

tines tendencijas ir yra pažangus. Tačiau lygiai taip pat ir iki šiol nebuvo ginčo, kad toks reguliavimas galioja ir Šveicarijoje. Vis dėlto Šveicarijos įstatymų leidėjas priėmė inovatyvų sprendimą, kad Šveicarija išsilaikytų aršioje konkurencinėje kovoje dėl tarptautiniam arbitražui labiausiai palankios arbitražo vietos pozicijos. Nors, žinoma, Šveicarija „žaidžia“ kitoje tarptautinio arbitražo lygoje nei Lietuva, manytina, kad Lietuvos įstatymų leidėjui priėmus analogišką sprendimą, Lietuvos kaip arbitražo vietos patrauklumas regione galėtų padidėti. Ypač atsižvelgiant į tai, kad nė viena aplinkinė valstybė tokios praktikos neturi. Kita vertus, būtina įvertinti ir galimus minusus – atviras klausimas, ar visi Lietuvos teisėjai ir teismų darbuotojai būtų pasirengę dirbti anglų kalba. Be to, pasirinkus tokį variantą kaip Šveicarijoje, kai teismo sprendimai ir komunikacija toliau rengiami nacionaline kalba, tai reikštų, kad vertimo išlaidas patirtų valstybė – tikėtina, kad tam, jog teismas galėtų priimti sprendimą lietuvių kalba, jam būtų tikslinga (ar bent jau naudinga) turėti šalių procesinių dokumentų ir jų priedų vertimus į lietuvių kalbą. Jei šalys šiuos dokumentus teiktų anglų kalba, tai reikštų ne ką kita, kaip tik tai, kad vertimo išlaidas, kurios įprastai tenka šalims, tektų prisiimti valstybei. Tad klausimas, ar, siekiant didinti Lietuvos kaip arbitražo vietos populiarumą, toks žingsnis pasiteisintų ekonomiškai. Kita vertus, atsižvelgiant į dabartinį bylų dėl teismo sprendimo panaikinimo skaičių per metus²⁶, tikėtina, kad šios išlaidos nebūtų reikšmingai didelės.

Taigi, nors kol kas toks įstatyminis pakeitimas, kuris leistų procesinius dokumentus teismams Lietuvoje teikti anglų kalba, yra neįmanomas dėl konstitucinių ribojimų, tačiau jei tokia galimybė atsirastų, manytina, kad ji galėtų būti svarstoma, nes, tikėtina, ji padidintų Lietuvos kaip tarptautinio arbitražo vietos patrauklumą, o ir bet kuriuo atveju leistų sumažinti išlaidas proceso dalyviams.

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas.

²⁵ Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika 2019 m. Prieiga per internetą: <<https://www.arbitrazas.lt/failai/Statistika/VKAT%20statistika%202019%20m..pdf>> [žiūrėta 2021-05-30].

²⁶ Pvz., teismų praktikos paieškos sistemos *Infolex* duomenimis, Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. išnagrinėjo 5 prašymus dėl arbitražo teismo sprendimų panaikinimo.

1.2.2. TEISĖS KREIPTIS Į NACIONALINIŲ TEISMAŲ DĖL PAGALBOS ARBITRAŽUI IŠPLĖTIMAS

Kitas dėmesio vertas Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės akto pakeitimas yra susijęs su teismo pagalbos arbitražui išplėtimu. Nuo 2021 m. Tarptautinės privatinės teisės aktas buvo papildytas nauju 185a straipsniu, kuriame eksplacitiškai numatyta, kad arbitražo teismas, kurio vieta yra kitoje valstybėje, taip pat arbitražo proceso, vykstančio kitoje valstybėje, šalis turi teisę prašyti Šveicarijos teismų pagalbos, susijusios su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu arba įrodymų išreikalavimu. Tokiu atveju turėtų būti kreipiamasi į tą Šveicarijos teismą, kurio teritorijoje prašomos taikyti laikinosios apsaugos priemonės būtų vykdomos, o įrodymų išreikalavimo atveju – į teismą, kurio teritorijoje vyktų įrodymų išreikalavimas. Šie prašymai bus nagrinėjami supaprastinto proceso tvarka (angl. *summary proceedings*)²⁷.

Iki šių pakeitimų priėmimo arbitražo teismai, kurių arbitražo vieta būdavo ne Šveicarijoje, neturėjo teisės tiesiai kreiptis į Šveicarijos teismus ir buvo priversti šios pagalbos prašyti naudodamiesi kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, abipusės teisinės pagalbos sutartimis²⁸. Taigi, šis pakeitimas turėtų sumažinti galimas laiko sąnaudas ir supaprastinti pagalbos arbitražui procesą²⁹. Tiesa, doktrinoje buvo reiškiamas ir priešinga pozicija, pagal kurią net ir nesant specifinio teisinio reglamentavimo, arbitražo teismai užsienyje galėjo kreiptis į Šveicarijos teismus vadovaudamiesi Tarptautinės privatinės teisės akto 10 straipsniu³⁰.

Kiek tai susiję su Lietuva, džiugu, kad galimybė kreiptis į Lietuvos teismus, konkrečiai Vilniaus apygardos teismą, su prašymu dėl pagalbos arbitražui, egzistuoja ir nėra ribojama arbitražo teismo vietos. Pavyzdžiui, dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo CPK 80 straipsnio 5 dalyje aiškiai numatyta, kad teismas gali nagri-

nėti prašymus taikyti laikinąsias apsaugos priemonės arba įrodymų užtikrinimo ar rinkimo priemonės, kurios susijusios su nacionaliniuose ar užsienio arbitražuose nagrinėjamomis ar nagrinėtinomis bylomis. Doktrinoje nurodoma, kad KAĮ 2 straipsnio 2 dalis išplečia KAĮ taikymą tam tikriems arbitražo proceso klausimams, įskaitant prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, ir tiems atvejams, kai arbitražo vieta nėra Lietuvos Respublikos teritorijoje³¹.

Vis dėlto, nors toks teisinis reglamentavimas visiškai atitinka proarbitražinę Lietuvos poziciją, reikia pripažinti, kad teismams vis dar trūksta supratimo dėl tokio instituto taikymo. Pavyzdžiui, 2021 m. kovo 31 d. nutartyje Vilniaus apygardos teismas apskritai atsisakė priimti pareiškėjo prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Šios bylos faktinės aplinkybės buvo tokios, kad ginčas arbitraže buvo pradėtas tarp Singapūro ir Seišelių bendrovių. Arbitražo vieta – Singapūras. Tačiau ieškovui prireikė laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvoje todėl, kad, ieškovo žiniomis, Lietuvoje yra bylos dalyku esantis turtas. Vis dėlto, Vilniaus apygardos teismo vertinimu, jis neturi jurisdikcijos nagrinėti tokį prašymą tiek dėl to, kad KAĮ taikomas tik arbitražui, kurio vieta yra Lietuvos Respublikoje, tiek ir dėl to, kad esą sudarydamos arbitražinę susitarimą šalys atsisakė teismų jurisdikcijos³². Pažymėtina, kad šioje byloje ieškovas pakartotinai kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir nors šį kartą teismas pripažino, kad laikinąsias apsaugos priemones gali taikyti teismas, esantis kitoje valstybėje negu byla nagrinėjantis arbitražo teismas, vis tiek ieškovo prašymą buvo atsisakyta priimti. Esą nėra duomenų, kad, nesant šalių arbitražinio susitarimo, ieškovo ginčas būtų teisingas Vilniaus apygardos teismui ar ieškovas iki kreipimosi į arbitražo

²⁷ DASSER, Felix, PFISTERER, Stefanie. Revision of the Swiss <...>.

²⁸ The Revised Swiss International Arbitration Act – Key Changes and Developments. *Cleary Gottlieb*. Prieiga per internetą: <<https://www.clearygottlieb.com/-/media/files/alert-memos-2021/the-revised-swiss-international-arbitration-act--key-changes-and-developments.pdf>> [žiūrėta 2021-06-12].

²⁹ DASSER, Felix, PFISTERER, Stefanie. Revision of the Swiss <...>.

³⁰ ARROYO, Manuel, et al. *Arbitration in Switzerland* <...>, p. 124.

³¹ MIKELĖNAS, Valentinas, et al. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016, p. 8–11.

³² Vilniaus apygardos teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1981-794/2021.

teismą galėtų kreiptis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo³³.

Tokie visiškai neseniai pateikti Vilniaus apygardos teismo išaiškinimai rodo, kad Lietuvos teismai ne visais atvejais supranta tarptautinio komercinio arbitražo esmę ir yra pasirengę tinkamai padėti arbitražo procesui. Atkreiptinas dėmesys, kad cituotose nutartyse Vilniaus apygardos teismas apskritai nevertino prašomų taikyti laikinųjų apsaugos priemonių pagrįstumo ir tikslingumo, tačiau apskritai atsisakė net priimti pateiktus prašymus, pirmiausia tuo pagrindu, kad abi ginčo šalys yra ne Lietuvos subjektai, o arbitražo procesas vyksta Singapūre. Tačiau tiek Šveicarijoje priimtų pakeitimų, tiek ir Lietuvoje jau galiojančio reglamentavimo tikslas yra užtikrinti, kad, nepaisant to, kur vyksta arbitražo procesas ar kas yra šio proceso dalyviai, nacionaliniai teismai bus pasirengę padėti arbitražo procesui (bent jau svarstyti pagalbos galimybę), jei teikiamas prašymas turi sąsają su atitinkama šalimi. Šiuo atveju tokia sąsaja buvo – laikinųjų apsaugos priemonių buvo prašoma dėl turto, esančio Lietuvoje. Vilniaus apygardos teismas klaidingai to nepaisė ir nelaikė pakankama priežastimi nagrinėti ieškovo teiktą prašymą.

Pažymėtina, kad aptartoje byloje galiausiai Lietuvos apeliacinis teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį³⁴. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nors arbitražo procesas ir vyksta kitoje valstybėje, tai neužkerta kelio prašyti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvoje. Teismo vertinimu, toks teisinis reglamentavimas yra skirtas tam, jog būtų galima operatyviai spręsti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimus ir užtikrinti būsimo arbitražo teismo sprendimo įvykdymą, išvengiant ilgus kitos valstybės teismo sprendimo ar nutarties pripažinimo ir vykdymo procedūras. Taigi, Lietuvos apeliacinis teismas šiuo atveju ištaisė pirmosios instancijos teismo klaidas. Vis dėlto, kiek autoriui žinoma, arbitražo procesas galiausiai dar iki Lietuvos apeliacinio teismo nutarties priėmimo buvo

nutrauktas ir viena to priežasčių buvo būtent tai, kad Lietuvos teismai atsisakė taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Kartu pastebėtina, jog nors aptartos Vilniaus apygardos teismo nutartys buvo priimtose visai neseniai, t. y. 2021 m., kitose bylose Vilniaus apygardos teismas yra labiau linkęs padėti arbitražo procesui, nepaisydamas to, jog jo vieta yra ne Lietuvoje³⁵, tad belieka tikėtis, kad aptarti teismų praktikos pavyzdžiai nebeprisikartos.

Taigi, Šveicarijos įstatymų leidėjui aiškiai reglamentavus, kad Šveicarijos teismai turi teisę padėti arbitražo teismams, kurių vieta yra užsienio valstybėje, Lietuvoje tokia galimybė egzistuoja jau gerokai seniau ir yra taikoma praktiškai. Nors pastarosios Vilniaus apygardos teismo nutartys leidžia teigti, kad Lietuvos teismai ne visada geba tinkamai taikyti su pagalba užsienio arbitražui susijusias teisės normas, lieka tikėtis, jog ateityje tokių teismų praktikos klaidų mažės, o užsienio arbitražo teismai ar užsienio arbitražo šalys sulauks tinkamos pagalbos ir iš Lietuvos teismų.

1.2.3. ARBITRŲ PASKYRIMO PROCEDŪROS KODIFIKAVIMAS

Viena iš daugiausia pokyčių sulaukusių Tarptautinės privatinės teisės akto nuostatų yra šio akto 179 straipsnis, skirtas reglamentuoti arbitrų paskyrimą ir pakeitimą. Pagal iki 2021 m. galiojusią redakciją, Tarptautinės privatinės teisės aktas arbitrų skyrimo klausimus reglamentavo ganėtinai paviršutiniškai – šio straipsnio 1 dalyje tiesiog numatyta, kad arbitrai skiriami, pašalinami ar nušalinami pagal šalių susitarimo nuostatas, o to paties straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad nesant šalių susitarimo arbitražo vietos teismas turi įgaliojimus išspręsti šiuos klausimus, atsižvelgdamas į Šveicarijos civilinio proceso kodekso nuostatas. Galiausiai, 179 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad teismas, sprendžiantis arbitro skyrimo klausimą, priima sprendimą paskirti arbitrą, nebent po preliminarus tyrimo nustato, jog tarp šalių iš tikro nebuvo sudaryta arbitražinio susitarimo³⁶.

Kaip matyti, ši Tarptautinės privatinės teisės akto nuostata iš esmės paliko daugybę neatsaky-

³³ Vilniaus apygardos teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-2055-912/2021.

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugpjūčio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-639-330/2021.

³⁵ Vilniaus apygardos teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-4122-933/2020.

³⁶ ARROYO, Manuel, *et al. Arbitration in Switzerland <...>*, p. 75.

tų klausimų, pavyzdžiui, koks turėtų būti arbitrų skaičius nesant šalių susitarimo, ką daryti, jei arbitražiniame susitarime nenumatyta arbitražo vietos, ir pan. Galiausiai, net ir referavimas į nacionalinį teisės aktą – Šveicarijos civilinio proceso kodeksą – atrodo gana neįprastas iš tarptautinio arbitražo perspektyvos.

Nuo 2021 m. įsigalioję Tarptautinės privatinės teisės akto pakeitimai šiuos klausimus išsprendžia – šio teisės akto 179 straipsnis buvo visiškai peržiūrėtas, stengiantis pašalinti identifiukuotas spragas. Pagal dabartinį reglamentavimą, nors ir toliau numatoma, kad arbitražo teismas formuojamas pagal šalių susitarimo nuostatas, kartu aiškiai nurodoma, jog šalims nesusitarus kitaip, arbitražo teismą sudaro trys arbitrai, iš kurių du paskiria pačios šalys, o pirmininkaujantis arbitras skiriamas šalių paskirtų arbitrų. Tuo atveju, jei nėra šalių susitarimo arba arbitrai nepaskiriami dėl kitų priežasčių, tą gali padaryti Šveicarijos teismas. Kadangi Šveicarijoje, skirtingai nei Lietuvoje, nėra vieno teismo, kuris būtų atsakingas už pagalbą arbitražui, Tarptautinės privatinės teisės akto 179 straipsnio 2 dalyje patikslinama, jog jurisdikciją paskirti arbitrą turi arbitražo vietos teismas. Problema ta, kad arbitražinis susitarimas ne visada eksplisitiškai nustato arbitražo vietą ir tokiu atveju paprastai ją tenka nustatyti arbitražo teismui. Tačiau ką daryti, jei arbitražo teismo suformuoti nepavyksta, o arbitražo vieta neaiški³⁷. Toks klausimas galėjo kilti taikant ankstesnę Tarptautinės privatinės teisės akto redakciją. Dabar tokio klausimo nekyla, nes įstatyme *expressis verbis* nurodoma, kad tais atvejais, kai arbitražo vieta nėra aiški, tas teismas, į kurį pirmiausia buvo kreiptasi, turės kompetenciją padėti arbitražui. Tokiu būdu užkertamas kelias nesąžiningai šaliai pasinaudoti arbitražinio susitarimo trūkumais.

Be to, Tarptautinės privatinės teisės akto 179 straipsnis buvo papildytas numatant, kad teismas turi teisę imtis veiksmų padėti arbitražui,

jei šalys ar arbitrai nesugeba įgyvendinti savo pareigų per 30 dienų nuo jų atsiradimo pradžios. Kitaip tariant, jei šalių paskirti arbitrai negeba paskirti teismo pirmininko per 30 dienų, bet kuri šalis turi teisę kreiptis į kompetentingą teismą su prašymu paskirti pirmininkaujantį arbitrą. Tuo atveju, jei procese dalyvauja daugiau nei dvi šalys, teismas turi įgaliojimus paskirti visus arbitrus.

Galiausiai, Tarptautinės privatinės teisės akto 179 straipsnis buvo papildytas 6 dalimi, kurioje įtvirtinama pareiga atskleisti visas aplinkybes, galinčias kelti abejonių tokio asmens nepriklausomumu ir nešališkumu, ir ši pareiga atskleisti informaciją išlieka viso proceso metu.

Kiek tai susiję su Lietuva, galima pasidžiaugti, kad Lietuvos KAĮ Šveicarijos teisinį reglamentavimą gerokai aplenkė. KAĮ 14 straipsnyje arbitrų skyrimo procedūra reglamentuojama išsamiai ir nustatomi iš esmės tapatūs principai, kokie nuo 2021 m. įsigaliojo ir Šveicarijoje. Tiesa, pažymėtina, kad, skirtingai nei Šveicarijoje, Lietuvos įstatymų leidėjas pagalbos arbitražui vaidmenį suteikė ne tik Vilniaus apygardos teismui, kuris dalyvauja skiriant arbitrus tik *ad hoc* arbitražo atveju³⁸, bet ir nuolatinės arbitražo institucijos pirmininkui, kai arbitražas yra institucinis. Kitaip nei Šveicarijos įstatymų leidėjas, Lietuvos teisėkūros subjektas nustatė tik trumpesnį prievolių įvykdymo terminą – pagalbos arbitražui Lietuvoje galima prašyti praėjus ne 30 dienų, o 20 dienų nuo prievolės atsiradimo dienos.

Tiesa, skirtingai nei Šveicarijoje, jei šalių arbitražinis susitarimas nenumato jokios arbitražo vietos, Lietuvos KAĮ šią šalių paliktą spragą išsprendžia iš karto – pagal KAĮ 3 straipsnio 8 dalį, jei arbitražinis susitarimas nenumato arbitražo vietos, kol arbitražo vietą nustatys arbitražo teismas, laikoma, kad arbitražo vieta yra nuolatinės arbitražo institucijos buveinė, o *ad hoc* arbitražo atveju – atsakovo gyvenamoji vieta ar buveinė. Taigi, Lietuvoje įtvirtintas teisinis reglamentavimas šiuo aspektu nepalieka

³⁷ The Revised Swiss International Arbitration Act <...>

³⁸ Pažymėtina, kad, kaip šio straipsnio autorius jau buvo rašęs, turėtų būti pripažįstama, kad Vilniaus apygardos teismas turi kompetenciją padėti arbitražui skiriant arbitrus ir tais atvejais, kai savo pareigų tinkamai nevykdo nuolatinės arbitražo institucijos pirmininkas. Plačiau žr. VARAPNICKAS, Tadas. Teismo pagalba arbitražui, skiriant arbitrą. *Teisės apžvalga*, 2017, t. 1(15), p. 92–93.

nesąžiningoms proceso šalims jokių galimybių piktnaudžiauti ir naudojantis arbitražinio susitarimo trūkumais vilkinti arbitražo procesą.

Atsakant į straipsnyje keliamą klausimą, ar Lietuvai tikslinga sekti Šveicarijos pavyzdžiu, tobulinant tarptautinio komercinio arbitražo teisinį reglamentavimą, galima drąsiai teigti, kad bent jau kiek tai susiję su arbitrų skyrimo procedūra ne Lietuva, o Šveicarija turėjo ko pasimokyti iš Lietuvos, būtent šioje valstybėje atlikti pokyčiai arbitrų skyrimo procedūrą Lietuvoje ir Šveicarijoje iš esmės suvienodino.

1.2.4. ARBITRAŽO TEISMO SPRENDIMO PERŽIŪROS INSTITUTO ĮTVIRTINIMAS

Įprastai arbitražą reglamentuojantys teisės aktai apsiriboja arbitražo teismo sprendimo panaikinimo instituto įtvirtinimu nacionalinėje teisėje. Kai kurie įstatymai taip pat atkartoja Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo³⁹ nuostatas ar bent jau į jas referuoja. Tačiau nedažnai arbitražą reguliuojančiuose teisės aktuose įtvirtinamas specifiniams atvejams skirtas arbitražo teismo sprendimo peržiūros institutas.

Būtent tokį institutą nacionalinėje teisėje nusprendė įtvirtinti Šveicarijos įstatymų leidėjas, papildydamas Tarptautinės privatinės teisės aktą nauju 190a straipsniu. Šiame straipsnyje numatoma, kad šalis gali prašyti arbitražo teismo sprendimo peržiūros, jei: a) jai tampa žinomos naujos aplinkybės ar reikšmingi įrodymai, egzistavę proceso metu, kurių ji, nors ir elgėsi sąžiningai, neturėjo galimybės pateikti arbitražo proceso metu; b) baudžiamajoje byloje konstatuota, kad sprendimui priimti įtaką besikreipiančios šalies nenaudai darė nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, net jei joks asmuo nebuvo nuteistas; jei baudžiamoji byla negali būti pradėta, tokie įrodymai gali būti teikiami remiantis kitomis priemonėmis; c) nepaisant šalies sąžiningumo, nušalinimo pagrin-

das pagal Tarptautinės privatinės teisės akto 180 straipsnio 1 dalies c punktą nebuvo šaliai žinomas iki arbitražo teismo sprendimo priėmimo ir šalis savo teisių nebegali apginti kitomis priemonėmis. To paties straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šalies prašymas turi būti pateiktas per 90 dienų nuo įrodinėjamų aplinkybių sužinojimo dienos, o teisė teikti tokį prašymą, išskyrus dėl 1 dalies B punkto, išnyksta praėjus 10 metų po arbitražo teismo sprendimo įsiteisėjimo.

Nors apie šį Tarptautinės privatinės teisės akto pakeitimą diskutuojama palyginti mažai, manytina, kad jo reikšmė yra iš tiesų didelė – kiek autoriui žinoma, toks institutas yra įtvirtintas tik Nyderlandų ir Italijos teisės aktuose⁴⁰. Taigi, įstatymų leidėjo žingsnis laikytinas ir drąsiau, ir išskirtiniu. Tiesa, tenka pripažinti, kad jau prieš dešimtmetį doktrinoje buvo nurodoma, jog tokio instituto nereglamentavimas Tarptautinės privatinės teisės akte yra įstatymo spraga, tačiau pats institutas egzistuoja ir yra kildinamas iš Šveicarijos teismų praktikos⁴¹, pagal analogiją taikant Aukščiausiojo teismo aktą⁴².

Lietuvoje, žinoma, toks institutas nėra įtvirtintas nei KAJ, nei kitame teisės akte. Be to, autoriui nėra žinoma Lietuvos teismų sprendimų, kuriuose būtų bandoma atnaujinti arbitražo procesą dėl išaiškėjusio nusikaltimo ar kitų priežasčių. Manytina, kad tokiu atveju Lietuvoje galėtų būti taikomos proceso atnaujinimo, reglamentuojamo CPK, nuostatos. CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte, 3–4 punktuose, 8 punkte numatyti iš esmės analogiški pagrindai teisminiam procesui atnaujinti, kokie nustatyti ir Tarptautinės privatinės teisės akto 190a straipsnyje. Vis dėlto, kad šalis galėtų pasinaudoti šiais pagrindais, ji turėtų būti pasinaudojusi teise arbitražo teismo sprendimo panaikinimo ir proceso atnaujinimo formaliai prašyti ne arbitražo byloje, nes tokia galimybė nėra numatyta, o teisminėje byloje, kurioje spęs-

³⁹ 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 10-208.

⁴⁰ VOSER, Nathalie, GEORGE, Anya. Revision of Arbitral Awards. *ASA Special Series No. 38*, 2011, p. 48–49.

⁴¹ Pvz., Šveicarijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Nr. 4A_596/2008. Prieiga per internetą: <<https://www.swissarbitrationdecisions.com/revision-of-award-accepted-arbitral-tribunal-misled-by-evidence->> [žiūrėta 2021-07-04].

⁴² VOSER, Nathalie, GEORGE, Anya. Revision of Arbitral Awards <...>, p. 56.

tas arbitražo teismo sprendimo panaikinimo klausimas.

Vadinasi, proceso atnaujinimo šalis galėtų prašyti tik teismo ir tik tuo atveju, jei ji prieš tai naudojosi teise prašyti arbitražo teismo sprendimo panaikinimo. Kitais atvejais arbitražo teismo sprendimo peržiūra būtų iš esmės neįmanoma ar bent jau, nesant aiškaus reglamentavimo ir praktikos, šalies kreipimosi į teismą (arbitražo teismą) rezultatas būtų nenuspėjamas. Taigi, šaliai gali tekti naudotis kitomis teisėmis, pvz., sužinojus apie egzistavusį arbitro nušalinimo pagrindą, prašyti teismo taikyti arbitrai civilinę atsakomybę. Panaši situacija buvo susiklosčiusi Suomijoje, kai šalis prašė arbitro atsakomybės dėl to, kad sužinojo, jog pirmininkaujantis arbitras arbitražo proceso metu kitai šaliai teikė teisines paslaugas, nors ir nesusijusias su bylos objektu. Suomijos teismai arbitrai atsakomybę taikė⁴³. Vis dėlto ši priemonė nepanaikintų paties arbitražo teismo sprendimo.

Toks neapibrėžtumas leidžia teigti, kad nors arbitražo teismo sprendimo peržiūros galimybė yra įtvirtinta tik kelių valstybių teisės aktuose, tačiau tokio instituto egzistavimas suteikia arbitražo procesui tam tikro užtikrintumo – šalys gali būti tikros, kad, paaiškėjus naujų aplinkybių, jos turės priemonę, leidžiančią įvertinti šių aplinkybių įtaką arbitražo teismo sprendimo teisėtumui.

Dėl šios priežasties, manytina, panašaus instituto įtvirtinimas KAI galėtų būti svarstomas ir Lietuvoje. Numatydamas tokį institutą įstatyme, Lietuvos įstatymų leidėjas sudarytų prielaidų į arbitražo procesą Lietuvoje įnešti daugiau skaidrumo (ypač atsižvelgiant į tai, kad arbitražo procesui Lietuvoje konfidencialumo principas taikomas ypač griežtai), o toks įstatymų leidėjo žingsnis leistų Lietuvai išsiskirti iš kitų valstybių, kuriose tokio pobūdžio nuostatų nėra.

IŠVADOS

Nors tarptautinis komercinis arbitražas Šveicarijoje turi daug gilesnes tradicijas nei Lietuvoje,

o Šveicarija yra viena iš populiariausių pasirenkamų arbitražo vietų ne tik regioniniu, bet ir pasauliniu mastu, įvertinus Šveicarijos įstatymų leidėjo atliktus arbitražo teisinio reglamentavimo pokyčius bei palyginus juos su Lietuvoje galiojančiu reguliavimu, galima pasidžiaugti, kad Lietuvoje galiojantis tarptautinio komercinio arbitražo įstatyminis reglamentavimas iš esmės ne tik kad neatsilieka nuo Šveicarijos, bet tam tikrais atvejais net jį ir lenkia.

Kartu pažymėtina, kad kai kurie nuo 2021 m. įsigalioję Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės akto pakeitimai, esant palankių prielaidų, galėtų būti svarstomi ir Lietuvoje, siekiant dar labiau didinti ir Lietuvos kaip regioniniu mastu žinomos arbitražo vietos populiarumą. Iš tokių pakeitimų, visų pirma, galėtų būti svarstoma galimybė leisti prašymus dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo Lietuvos apeliaciniam teismui teikti ir ne valstybine kalba, o, pavyzdžiui, anglų kalba. Žinant, kad prašymas dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo turi būti pateiktas per mėnesį po jo priėmimo, tai ypač palengvintų šalių galimybes parengti kokybišką ir išsamų prašymą teismui. Vis dėlto, bent jau artimiausiu metu dėl konstitucinių ribojimų tokio pakeitimo galimybė Lietuvoje, deja, nebūtų net teoriškai įmanoma.

Kitas aktualus pakeitimas, įsigaliojęs Šveicarijoje, yra susijęs su arbitražo teismo sprendimo peržiūra dėl tam tikrų naujų faktų, kurių nebuvo žinoma arbitražo proceso metu, pavyzdžiui, dėl paaiškėjusios nusikalstamos veikos. Toks institutas, kuris žinomas tik kai kurių valstybių teisėje, padėtų į arbitražo procesą įnešti daugiau skaidrumo ir užtikrintų, kad nesąžiningos šalys negalės pasinaudoti savo pačių nesąžiningumu. Kita vertus, toks institutas, kuris suteiktų galimybių net dešimties metų laikotarpiu kreiptis dėl arbitražo teismo sprendimo peržiūros, galėtų ir mažinti arbitražo patrauklumą Lietuvoje teigiant, kad taip sumenkinama arbitražo teismo sprendimo galutinumo reikšmė.

⁴³ MOLLER, Gustaf. The Finnish Supreme Court and the Liability of Arbitrators. *Journal of International Arbitration*, 2006, t. 23(1).